

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційну роботу
Гнатенко Ірини Анатоліївни
«Формування державних пріоритетів розвитку підприємництва в
умовах інноваційної економіки»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за
спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним
господарством

Актуальність теми дослідження
та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Актуальність теми дисертації обумовлена декількома чинниками.

По-перше, виклики і проблеми, що постали останнім часом у світовому співтоваристві активно трансформують не тільки звичні форми економічних відносин, змінюють стиль і спосіб життя, але й потребують формування нових підходів господарської діяльності заснованої на інноваціях і знаннях та вимагають нової парадигми, принципово нового бачення процесу державного регулювання у сфері національної економіки.

По-друге, сучасний етап розвитку національної економіки свідчить, що в Україні сформувалася тенденція, яка не забезпечує у повній мірі розв'язання стратегічних завдань наукового прогресу та інноваційного розвитку. Водночас специфіка інноваційної спрямованості, що характеризує сучасні економічні процеси, висуває нові вимоги до змісту, організації, форм і методів державного регулювання на всіх рівнях суспільного буття. Зокрема, сучасні глобальні виклики та вимоги ринку диктують необхідність формування економічної стратегії розвитку національного підприємства та створення умов для широкого використання нововведень, підсилення інноваційної активності у підприємницькому середовищі.

По-третє, світовий досвід інноваційного розвитку підприємництва свідчить про те, що інновації є одним із основних актуалітетів, оптимальним шляхом науково-технічного переозброєння та поетапної диверсифікації національного виробництва. Тому, активна підтримка та заохочення до інновацій відіграють важливе значення у підприємницькій діяльності.

З огляду на зазначене тематика дисертації є актуальною та перспективною в умовах сьогодення, має наукову цінність і практичну спрямованість на вирішення важливих питань, пов'язаних із пошуком найефективніших заходів державного регулювання підприємницьким сектором національної економіки.

Дисертаційна робота виконана у відповідності з планом науково-дослідних робіт Київського національного університету технологій та дизайну за темою «Управління інноваційним розвитком підприємництва на засадах кластеризації» (державний реєстраційний номер 0107U001146), де авторкою обґрунтовано архітектоніку формування кластерів в економіці інноваційного типу та запропоновано визначення ефективності взаємодії

підприємств в системі інституціонально-матричної кластеризації; темою Національної металургійної академії України «Моделювання економічної поведінки та стратегії розвитку суб'єктів господарювання» (державний реєстраційний номер 0116U008360), де основним внеском авторки є рекомендації в частині формування методів та інструментарію державного регулювання ринку праці, помірний адміністративний або ринковий вплив яких сприяє реалізації найголовніших системоутворюючих функцій.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації

Дисертаційна робота Гнатенко Ірини Анатоліївни має чітко визначену головну мету. Вона полягає у комплексному дослідженні теоретико-методологічних і методичних засад формування державних пріоритетів розвитку підприємництва в умовах інноваційної економіки.

Основні результати досліджень авторки є достатньою мірою обґрунтованими та достовірними, оскільки вони отримані унаслідок аналітичного опрацювання наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених з питань інноваційного розвитку підприємництва в національній економіці. Використано європейські, загальнодержавні, регіональні та внутрішньокорпоративні документи, інформацію Державної служби статистики України, ресурси мережі Internet. Дисертанткою розглянуті фундаментальні положення та наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі загальної теорії систем, теорії інституціоналізму національної економіки, теорії економічного розвитку інноваційного підприємництва, теорії регіональної економіки та управління підприємствами, теорії економічних систем, еволюційної теорії. Теоретико-методологічне підґрунтя дослідження в дисертаційній роботі формують сучасні концепції та теорії інноваційного розвитку підприємництва. В основу методології дослідження покладено діалектичний метод пізнання соціально-економічних явищ, системний і комплексний підходи до державного управління національною економікою, що надало можливість всебічно дослідити основні засади формування державних пріоритетів розвитку підприємництва в умовах інноваційної економіки. Обґрунтування теоретичних, методологічних та прикладних результатів дисертації здійснено з використанням таких методів: індукції, дедукції (при визначенні понятійно-термінологічного апарату підприємництва в інноваційній економіці, теоретичного і практичного підґрунтя формування системи державного управління інноваційним розвитком); історико-логічного (при дослідженні еволюції інноваційного розвитку підприємництва в контексті економічної теорії); систематизації (для визначення інституціонального середовища сприяння інноваційному розвитку підприємництва); статистичного аналізу (при визначенні тенденцій функціонування інноваційного підприємництва та ринку праці); угруповання (при визначенні групи інститутів розвитку інноваційного підприємництва та

чинників стимулювання зайнятості населення внаслідок розвитку інновацій); синтезу (при визначенні елементів моделі кластерного управління інноваціями); моделювання (при виділенні інноваційних кластерів з урахуванням впливу ринку праці, інституціонального середовища та провідних інноваційних підприємств); графічного (для наочного зображення тенденцій у вітчизняному інноваційному підприємстві та ринку праці); спостережень та анкетування (при визначенні рівня ефективності розвитку інституціонального середовища та уточнення доцільного просторового формування інноваційного кластеру).

Дисертація Гнатенко Ірини Анатоліївни є оригінальною науковою працею, яка виконана на достатньому теоретичному і методичному рівні. Вона має структурну будову і є завершеним дослідженням. Достовірність представлених у роботі результатів засвідчує аналіз значного масиву економічної інформації. Це дало змогу здійснити обґрунтування теоретико-методологічних засад та методичного інструментарію щодо формування державних пріоритетів розвитку підприємництва в умовах інноваційної економіки, розробку та впровадження процедур діагностики рівня розвитку формальних та неформальних інститутів підприємництва, визначення взаємозв'язку інновацій та ринку праці, обґрунтування доцільних методів формування інноваційних кластерів з урахуванням потенціалу ринку праці. Наукові положення дисертації пройшли апробацію на 15 науково-практичних конференціях різних рівнів. Звертає на себе увагу те, що проблематика дослідження, положення наукової новизни і висновки дисертації є логічно взаємопов'язаними. Результати дослідження отримані автором особисто. У цілому зміст праць за темою дослідження та дисертаційна робота свідчать про обґрунтованість і достовірність наведених наукових положень та сформульованих висновків і пропозицій.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження

Найбільш суттєвими результатами, що одержані І. А. Гнатенко особисто і характеризують новизну дисертації, є:

розроблена та обґрунтована Концепція формування державних пріоритетів розвитку підприємництва в умовах інноваційної економіки із застосуванням системного, процесного, еволюційного та стейкхолдерорієнтованих підходів, яка дозволяє конфігурувати інституціонально-матричні інтегровані структури бізнесу в контексті дотримання економіки інноваційного типу;

запропоновані методологічні засади формування та розвитку інституціонально-матричної кластеризації підприємництва в умовах інноваційної економіки, які ґрунтуються на врахуванні попиту ринку праці, визначенні етапів формування державних пріоритетів розвитку підприємництва, системному здійсненні інноваційних зрушень в економіці та

є орієнтованими на скорочення термінів окупності інвестицій в проекти інноваційного розвитку;

визначення архітектоніки необхідних інституціональних умов та елементів механізму формування державних пріоритетів розвитку підприємництва в умовах інноваційної економіки, в основі якого розглянуто економіко-часовий контекст розвитку підприємництва, що забезпечує реалізацію необхідних заходів щодо державного регулювання та підтримки розвитку підприємництва шляхом удосконалення наявного інституціонального середовища;

концептуалізація теоретичних засад в контексті політики державного регулювання інноваційним розвитком підприємництва, які є основою для можливості визначення напрямів консолідації бізнесу, наукових установ, підприємств, державних органів влади та інших інституцій, що утворюють трансфертно-технологічну інфраструктуру наукоємного підприємництва в Україні;

обґрунтовані напрями та шляхи розвитку кластеризації інноваційного підприємництва, що поєднують в собі характеристики ефективної мережевої кооперації за участю великих провідних підприємств у вигляді кластерних моделей «колесо і спиці», «сателітного» кластеру, яке надає можливість планувати на макро-, мезо- та мікрорівнях процес створення інноваційних кластерів з урахуванням стратегічних пріоритетів розвитку економіки;

запропонований науково-методичний підхід до формування інноваційних кластерів та Центрів кластерного розвитку з використанням інструментарію нейромережевого моделювання, який на відміну від існуючих, дозволяє використовувати мінімальне залучення людських, фінансових та технічних ресурсів підприємства.

Практична цінність результатів дисертаційної роботи

Головні положення дослідження доведені до рівня конкретних рекомендацій, спрямованих на удосконалення теоретико-методологічного та практичного підґрунтя формування державних пріоритетів розвитку підприємництва в умовах інноваційної економіки.

Практична цінність висновків та рекомендацій авторки доведена до впровадження центральними і місцевими органами державної влади, підприємствами, установами, що підтверджено довідками про впровадження в діяльність: Комітету з питань економічного розвитку Верховної Ради України під час опрацювання Проекту внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення державної підтримки підприємницької діяльності (довідка від 01.09.2020 р.); ДП «Київський обласдор» ВАТ ДАК «Автомобільні дороги України» при формуванні стратегії подальшого розвитку підприємства, визначенні алгоритму формування етапів державних пріоритетів розвитку підприємництва в умовах інноваційної економіки, напрямів консолідації наукових установ, підприємств, державних органів

влади, інших інституцій, що утворюють трансфертно-технологічну інфраструктуру наукоємного підприємництва в Україні (довідка від 01.04.2020 р. № 246/04/20/1); ТзДВ «Полтавська фірма «Ворскла» для підвищення конкурентоспроможності та поетапного переходу підприємства на більш інноваційні форми ведення господарської діяльності (довідка від 10.03.2020 р. № 3); Агенцією регіонального розвитку Луганської області при підготовці окремих розділів проекту Плану реалізації на 2021-2023 роки Стратегії розвитку Луганської області на період 2021-2027 років та взяті до уваги при розробці перспективних напрямків роботи Агенції регіонального розвитку Луганської області (довідка від 16.05.2020 р. № 16/05-02); ТзОВ «РА.ДА» під час формування стратегії поглиблення, розширення і стимулювання інноваційної діяльності, пошуку на ринку праці необхідних працівників, а також налагодження співпраці з великими інноваційними підприємствами (довідка від 20.02.2020 р.); ТзОВ «Елмеханіка» з метою створення високоефективних інноваційних кластерів, у межах яких буде підсилюватися колективна продуктивність, інноваційні зрушення, передача інтелектуальних знань і таке інше, що має фундаментальне значення для формування економіки інноваційного типу (довідка від 06.02.2020 р.); Департаментом економічного розвитку, зовнішньоекономічної діяльності та туризму Луганської обласної військово-цивільної адміністрації при дослідженні соціально-економічного розвитку Луганської області та розробці Плану реалізації на 2021-2023 роки Стратегії розвитку Луганської області на період 2021-2027 років (довідка від 22.01.2020 р. № 22-01-487). Теоретичні положення дисертаційної роботи використовувалися в освітньому процесі Київського національного університету технологій та дизайну при викладанні дисципліни «Інноваційний розвиток підприємств» (довідка від 23.10.2020 р. № 05-05/1738).

Повнота викладення основних результатів дисертації у наукових виданнях

Основні результати дисертаційної роботи опубліковано в 43 наукових працях, серед них: 1 одноосібна монографія, 3 колективні (у тому числі 1 зарубіжна); 20 статей у наукових фахових виданнях України; 4 статті у наукових фахових виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз даних «Web of Science» та «Scopus»; 15 праць апробаційного характеру. Загальний обсяг публікацій 54,61 друк. арк., особисто належать автору – 43,21 друк. арк. У статтях, які опубліковані у співавторстві, в дисертаційній роботі використано лише ті наукові положення, які належать дисертанту особисто. У зазначених працях знайшли своє відображення основні положення дисертації, а також висновки і пропозиції авторки. Опубліковані авторкою наукові праці у цілому розкривають зміст виконаного дослідження.

Структура і зміст дисертації, її завершеність та відповідність чинним вимогам до оформлення

За структурою, змістом та оформленням дисертація Гнатенко Ірини Анатоліївни відповідає чинним вимогам. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Дисертаційна робота розміщена на 516 сторінках (основний текст – 381 с.) і містить 36 таблиць, 82 рисунки та 13 додатків. Список використаних джерел налічує 343 найменування. Структура дисертації узгоджується з її назвою, метою і завданням дослідження.

При цьому оцінка змісту дисертаційної роботи дозволяє зробити висновок про досягнення поставлених завдань та завершеність наукового дослідження.

Результати дисертаційної роботи є вагомим внеском у розвиток теорії і практики підприємництва в умовах інноваційної економіки.

Суттєвим науково-теоретичним доробком дисертантки є систематизація та визначення в першому розділі роботи передумов, закономірностей зміни парадигми розвитку підприємництва на інноваційну в контексті формування економічної теорії, конкретизація та уточнення теоретичних засад державного регулювання інноваційним розвитком підприємництва в умовах інноваційної економіки (с. 39-122).

Важливим науковим доробком Гнатенко Ірини Анатоліївни є обґрунтування концепції формування державних пріоритетів розвитку підприємництва в умовах інноваційної економіки, висвітлення методологічних засад щодо державних пріоритетів розвитку підприємництва в умовах інноваційної економіки та систематизація пріоритетів інфраструктури розвитку підприємництва з урахуванням тенденцій на ринку праці, які розкрито у другому розділі «Методологічні засади формування державних пріоритетів розвитку підприємництва в інноваційній економіці» (с. 123-180).

Вагомим науковим здобутком є дослідження основних тенденцій інноваційного розвитку підприємництва з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду, які розкрито у третьому розділі «Передумови та інституціональне підґрунтя розвитку підприємництва в Україні». Певним внеском в економічну науку є пропозиції щодо оцінювання інституціонального забезпечення розвитку підприємництва та висвітлення місця і ролі ринку праці у формуванні інноваційного розвитку підприємництва (с. 181-288).

Варто також відзначити успішну спробу представлення дисертанткою у четвертому розділі «Пріоритети розвитку підприємництва на засадах кластерного партнерства» засадничих напрямів розвитку підприємництва на засадах кластерного партнерства та визначення ефективності взаємодії підприємств в системі інституціонально-матричної кластеризації (с. 289-355).

Ґрунтовним доробком авторки, який отримано в рамках п'ятого розділу дисертаційної роботи, є обґрунтування архітекtonіки механізму формування

державних пріоритетів розвитку підприємництва в умовах інноваційної економіки, який повинен враховувати економіко-часовий контекст розвитку підприємництва і забезпечувати реалізацію заходів державного регулювання.

Важливо, що в основі формування механізму державних пріоритетів розвитку підприємництва в умовах інноваційної економіки приділяється увага державно-приватному діалогу, де провідна роль належить державі. Принциповою ознакою є те, що така роль повинна забезпечуватися на принципах корегувального та цілеспрямованого ліберально-м'якого адміністративного впливу (с. 356-418). Однак, таке твердження, на нашу думку, потребує додаткового обґрунтування.

Детальне вивчення роботи дозволяє дійти висновку, що результати дисертаційного дослідження усебічно обґрунтовані, є достовірними, мають наукову новизну і практичну значущість, апробовані на підприємствах, а також використовуються у навчальному процесі.

Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації

Зміст автореферату відповідає основним положенням дисертаційної роботи. Висновки та пропозиції, які наведені у опублікованих наукових працях та авторефераті, несуттєво відрізняючись стилістикою викладення, у сутнісному відношенні є ідентичними. Сформульовані авторкою пропозиції є змістовними.

Дискусійні положення і зауваження щодо змісту дисертації

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу у цілому, необхідно звернути увагу на деякі дискусійні положення та зауваження.

1. На рис. 1.1. «Еволюційні зміни традиційної парадигми підприємництва у науковому світі» (п. 1.1, с. 43) зображено імпульси, які за думкою авторки призводять до зміни парадигми підприємництва. Водночас, на наш погляд, зазначений рисунок був би більш інформативним, якщо б на ньому було зазначено які саме імпульси.

2. Опрацьовуючи мету та завдання дисертаційної роботи, слід було зосередити увагу на відповідність кількості поставлених завдань, отриманих наукових результатів та висновків, що порушує гармонію дослідження.

3. Обґрунтовуючи Концепцію формування державних пріоритетів розвитку підприємництва в інноваційній економіці важливим науковим досягненням роботи мало б стати створення моделі, яка визначала б зміст та специфіку концептуальних основ вдосконалення державного регулювання і підтримки підприємницького сектору та дала б характеристику ключових елементів цього концептуального підходу. Водночас, слід було більше уваги зосередити на тому, як Концепція узгоджується з програмними та стратегічними документами, зокрема з такими як: «Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року»,

«Національна програма сприяння розвитку малого підприємництва в Україні», «План заходів щодо реалізації Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні» тощо.

4. У розділі 3, досить ґрунтовно розглянуто різного роду показники (порівняння інституціонального середовища, розвитку підприємництва, ринку праці України) інноваційного розвитку, висвітлено ефективність інноваційного розвитку України. Що є досить важливою умовою в контексті обраних авторкою завдань дисертаційної роботи. Якщо підходити до наукового дослідження з позицій системного, комплексного підходу, то доцільно було б, у роботі: по-перше, здійснити аналогічні порівняння розвитку людського потенціалу та ринку праці України з провідними країнами світу; по-друге, визначити, яким чином необхідно реформувати ринок праці з метою забезпечення інноваційного розвитку української економіки; по-третє, проаналізувати ефективність втілення державних пріоритетів розвитку інноваційної діяльності в інших країнах світу в контексті формування інноваційної економіки України.

5. На с. 312, стверджується, що «інноваційні кластери...сприяють реструктуризації економіки країни». У зв'язку з цим, потребували більшої деталізації та висвітлення прикладні аспекти, зокрема: 1) позитиви кластерної форми організації підприємств, 2) переваги виробничих систем організованих на основі кластерів, 3) як кластерна форма організації підприємств може стати для України передумовою швидкого економічного зростання та вирішення екологічних проблем? Висвітлення таких питань стало б квітесенцією наукової новизни. Окрім того, авторці необхідно було більш глибоко проаналізувати досвід інших країн розвитку кластерів в економіці, детально проаналізувати зарубіжний досвід щодо формування державних пріоритетів розвитку підприємництва в інноваційній економіці та відзначити, які з них можуть бути адаптовані до українських реалій.

6. У роботі загалом, а особливо у розділі 5, п. 5.3 (с. 400-416) часто зустрічається термін «кластер» у різноманітній «конфігурації»: інноваційно-промисловий, комбінований інноваційний, комбінований, промислово-інноваційний, інноваційний, підприємницький, національний інноваційний, промисловий, агропромисловий, територіально-галузевий, галузевий, територіальний. Однак не має чіткого пояснення такої багатогранності, специфіці та змістовому навантаженні.

Разом з тим, більш вагомого обґрунтування та уточнення функцій потребує представлення Кластерних центрів та пропозиція включення їх у просторову рекомбінацію інноваційних кластерів. Також доцільно б було висвітлити роль держави у цих процесах.

Водночас переконаний, що вказані зауваження та побажання виявляють рекомендаційний і дискусійний характер, спонукають до наукової полеміки, але суттєво не знижують наукової та практичної цінності отриманих результатів дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Гнатенко Ірини Анатоліївни, є цілісним та завершеним дослідженням, містить положення наукової новизни, має теоретичне та практичне значення.

Автореферат дисертації необхідним чином розкриває основні її положення та висновки, є ідентичним дисертації за структурою та змістом.

За науковою новизною, змістом, обсягом, теоретичним і практичним значенням та оформленням дисертаційна робота «Формування державних пріоритетів розвитку підприємництва в умовах інноваційної економіки» в повній мірі відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р., а її авторка, Гнатенко Ірина Анатоліївна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
радник члена Рахункової палати України

С. М. Голубка

Підпис	<i>Голубка С. М.</i>
підтверджує:	<i>Голубка С. М.</i>
Управління по роботі з персоналом Рахункової палати	
" 20 "	" 11 " 2020 р.

